

ЦИВІЛЬНЕ І ТРУДОВЕ ПРАВО

DOI: 10.18372/2307-9061.54.14547

УДК 347.78(045)

Г. М. Грабовська,
кандидат юридичних наук, доцент

Я. А. Семенюк,
магістр права

ПОНЯТТЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ ЯК ОБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ЇХ ЗАХИСТУ

Національний авіаційний університет
проспект Космонавта Комарова, 1, 03680, Київ, Україна
E-mails: gannagrabovska74@gmail.com, yarynasemenyuk@gmail.com

Мета: надати визначення терміну «комп'ютерна програма», дослідити структуру та елементи комп'ютерних програм як об'єктів права інтелектуальної власності та їх правову охорону. **Методи дослідження:** логічний, формально-догматичний, порівняльно-правовий та ін. **Результати:** визначення терміну «комп'ютерна програма», дослідження структури та елементів комп'ютерних програм як об'єктів права інтелектуальної власності та їх правової охорони на основі зазначених методів дослідження. **Обговорення:** наразі багато вчених обговорюють проблеми захисту інтелектуальної власності для комп'ютерних програм та шукають шляхи їх вирішення. Такий об'єкт правового захисту, як комп'ютерна програма, потребує особливої уваги, адже ні захист комп'ютерної програми як об'єкта захисту авторським правом за аналогією з літературним твором, ні захист комп'ютерної програми патентом не забезпечують повного та необхідного рівня захисту та впевненості у цілісності та непорушності власника його прав. Цей об'єкт має свої особливості та складність щодо захисту, а тому законодавство має розвиватися у міру розвитку цих технологій.

Ключові слова: поняття «комп'ютерна програма»; право інтелектуальної власності; авторське право; мейнфрейм; Бернська Конвенція; Директива ЄС.

Постановка проблеми та її актуальність.

На тлі швидкого зростання ринкових відносин та цінності прав інтелектуальної власності переваги громадської діяльності, пов'язані зі створенням товарів у цій галузі є цінною інвестицією та потенційним засобом отримання прибутку, що сприяє процесу розвитку інтелектуальної власності, а особливо це стосується важливого об'єкта інтелектуальної власності - комп'ютерних програм. Особливо актуальним є питання наукового обговорення щодо проблем захисту комп'ютерних програм та їх правове регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема захисту прав інтелектуальної власності на комп'ютерні програми відображена в

публікаціях таких вчених як Андрас Шезер, Петер С. Менелл, В. Машуков, В. Негрескул, С. Петренко, А.І. Абдуллін, Кшиштоф Севіч, Ю.Є. Атаманова, А.І. Абдуллін, А.Б. Гельб, Ю.Т. Гульбі, В.С. Дмитришин, В.І. Жуков, І.Е. Маміофа, Є. Мічурін, Ю.І. Плотников, П.С. Попов, Л.І. Подшибіхін, О.В. Ревінський, М.О. Селіванов, О.Р. Шишка, М.І. Яценко, проте враховуючи швидкий розвиток законодавства, що регулює цю сферу, дані дослідження не вичерпують зазначену тему.

Мета статті полягає у дослідженні новітніх технологій та вдосконалення правового захисту комп'ютерної програми як об'єкта права інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. Для аналізу

чинного законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності на КП та для виявлення основних проблем у цій галузі необхідно визначити, що розуміється під поняттям комп'ютерна програма у правовому сенсі.

Виходячи з історичних аспектів створення персональних комп'ютерів, США у 1980-х роках програмне забезпечення створювали головним чином для бізнесу, уряду та військових, у яких, в якості апаратних засобів використовувалися великі мейнфрейми найбільш поширений тип комп'ютерів. Цей тип можна назвати синонімом «велика універсальна електронно-обчислювальна машина», що і в сучасних умовах залишається найбільш потужною обчислювальною системою загального призначення, які можуть експлуатуватися у безперервному режимі [1].

Персональні комп'ютери, виходячи з своєї потужності та продуктивності та їх програмне забезпечення стало важливим комерційним продуктом, який можна продавати. Це призвело до необхідності затвердження чіткого юридичного визначення того, що таке комп'ютерна програма в юридичному розумінні.

Термін «комп'ютерна програма» чітко законодавчо не визначений ні на національному ні на міжнародному рівні.

Директиви Європейського Парламенту 2009/24/ЄС, вказує, що «комп'ютерна програма» включає програми в будь-якій формі, маючи на увазі і розміщення в апаратне забезпечення.

Виходячи зі змісту цієї ж директиви, зокрема ст. 1 (3) звертає увагу на захист комп'ютерної програми. Зміст цієї статті, зазначає, що «комп'ютерна програма повинна бути захищена, якщо вона оригінальна в тому сенсі, що вона є власною інтелектуальною творчістю автора. Інші критерії не застосовуються для визначення придатності до захисту» [2].

Закон України «Про авторське право та суміжні права» 1994 року визначає комп'ютерну програму як набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером,

які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах) [3].

Під час бурхливого розвитку відносин з інформаційними технологіями всебічний захист комп'ютерних програм, програмного забезпечення та інших інформаційних технологій в Україні повністю не вирішено. Відповідальність за порушення прав власника комп'ютерної програми. Відповідно до Закону України «Про авторське право та суміжні права» готовий програмний продукт захищений законом як літературний твір. Але алгоритм, який зазвичай є важливим елементом програми, досі залишається незахищеним.

Аналізуючи визначення комп'ютерної програми, можна виявити певні функції цього об'єкта інтелектуальної власності. По-перше, слід зазначити, що комп'ютерна програма діє як машина, яку можна використовувати з іншими програмами для досягнення будь-якої наміченої мети. По-друге, комп'ютерна програма є результатом процесу складання. Насправді вони складаються з декількох компонентів, що дозволяє меншим програмам значно полегшити створення великих програм. По-третє, план також допомагає накопичувати та нарощувати інновації. Взагалі комп'ютерні програми містять старі та нові елементи. Програмісти в основному використовують старі елементи, щоб адаптувати їх іншим кваліфікованим способом або отримати інший конкретний результат. По-четверте, ще одна функція комп'ютерних програм та програмного забезпечення полягає в тому, що процес їх створення дуже дорогий. Процес створення інноваційних комп'ютерних технологій тривалий і включає багато тестування та переписування, особливо у випадку спеціалізованого програмного забезпечення та консультацій експертів. Для повного розуміння того, що таке комп'ютерні програми, важливо описати структуру та елементи, що є частинами комп'ютерних програм.

Отже, кожна комп'ютерна програма містить:

– Алгоритм – від лат. *Algorithmi*, – це спосіб вирішення задач, що точно пропонує, як і в якій послідовності одержати результат, однозначно визначений вихідними даними.

– Вихідний код; людина при написанні про-

грами для комп'ютера оперує поняттями, що виражаються за допомогою команд алгоритмічної мови; таким чином, програма містить алгоритм, написаний зрозумілою людині мовою (вихідний код).

– Об'єктний код; комп'ютер є електронним пристроєм, який оперує лише поняттями, вираженими у формі чисел (об'єктний код); процес перетворення програми з вихідного коду на об'єктний називають компіляцією (compilation); об'єктний код за допомогою компановки (linking) перетворюється в виконуваний код;

– Текстовий супровід.

– Аудіо-супровід.

– Назва.

– Логотип.

– Зображення, що відображаються програмою на екрані монітора.

– Інтерфейс – форма взаємодії з користувачем програми [4].

Важливою інформацією є те, що програми, написані на різних мовах програмування, мають різний вихідний код, але після компіляції вони можуть надати той самий об'єктний код. Для того, щоб зрозуміти природу програми та як вона працює, необхідно мати вихідний код, який має найвище значення. З його допомогою ви можете вдосконалити та змінити програму.

Структурна побудова алгоритму програми відображає стиль та рівень автора, а також його особистість. Однак можна зробити висновок, що оскільки представлення нове, зміна вихідного тексту призведе до появи нової комп'ютерної програми. З усього вищесказаного можна припустити, що функцій безпеки, пов'язаних із безпекою, значно більше. Це повна програма із зображеннями, текстом та звуком, що відображаються на екрані монітора, логотипом програми, назвою програми та дизайном інтерфейсу. Усі ці об'єкти повинні бути захищені.

Швидкий інтерес до розроблення законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності на комп'ютерні програми спостерігається з 80-х та 90-х років ХХ століття, що було викликано бурхливим розвитком інформаційних технологій у цей період.

Правовою основою захисту цих прав є Бернська конвенція, оскільки більшість членів світової спільноти, які є членами Бернської конвенції, обрали захист комп'ютерних програм авторським правом. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (англ. Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works) підписана 9 вересня 1886 року у Берні є міжнародною угодою щодо авторського права [5].

Авторське право – це особливе право, у сфері інтелектуальної власності, що існує у багатьох країнах, яке надає творцеві оригінального твору ексклюзивні права визначати чи може і за яких умов оригінальний твір використовуватись іншими. Відповідно до Закону України «Про авторське право та суміжні права» захист авторських прав поширюється лише на вирази, а не на ідеї, методи роботи або математичні поняття як такі.

Власник авторських прав має деякі ексклюзивні права, такі як:

– захист твору;

– визначити та вирішити як і за яких умов твір може бути проданий, публічно показаний, відтворений, розповсюджений тощо;

– робити копії чи репродукції твору та продавати ці копії (включаючи електронні копії);

– імпортувати чи експортувати твір;

– створювати похідні твори (твори, що адаптують оригінальний твір);

– публічно виконувати або показувати твір;

– продавати або передати ці права іншим;

– для передачі або відображення на радіо, відео чи у мережі Інтернет [3].

У більшості країн світу охорона авторським правом за замовчуванням триває протягом життя автора та плюс 50 або 70 років після смерті правоволодільця.

На сьогодні всі розвинені країни мають національні правові акти у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Поряд із національним законодавством, світова спільнота також активно співпрацює у розробці законодавства про захист комп'ютерних програм на міжнародному рівні.

Враховуючи досвід інших держав, слід звернути увагу на Закон «Про авторські права» 1957 року в Індії, що надає захист оригінальному вираженню програмного забезпечення [6].

У Великобританії Закон «Про авторські права»

може поширюватися на всі види технологічних робіт, які використовуються з комп'ютерами, планшетами, смартфонами або системами відеоігор. Сюди входять додатки, комп'ютерні програми, бази даних, електронні таблиці, та навіть середовища віртуальної реальності. Авторські права також застосовуються до творів, які використовуються або розповсюджуються в інтернеті, як-от веб-сайти, блоги та інший інтернет-вміст. У Великобританії комп'ютерні програми спеціально захищені як літературні твори [7].

У Канаді програмне забезпечення захищене як літературний твір згідно із Законом «Про авторські права» Канади. Авторські права набуваються автоматично, коли створюється оригінальний твір, творець не зобов'язаний реєструвати або маркувати твір символом авторського права, щоб його захистити [8].

У такій країні, як Пакистан, згідно з Положенням про авторське право 1962 року, твори, які належать до будь-якої з наступних категорій: літературна, музична чи художня творчість, захищені Законом «Про авторське право». Визначення літературного твору було внесено в поправку щодо авторських прав 1992 року, щоб включити комп'ютерне програмне забезпечення. Розділ 2 цього Положення визначає комп'ютерну програму як «програми, записані на будь-якому диску, стрічці, перфорованому носії чи інших пристроях зберігання інформації, які, якщо їх подають у комп'ютер або на комп'ютерному обладнанні, здатні на відтворення будь-якої інформації» [9].

Відповідно до Закону «Про охорону авторських прав» США, комп'ютерна програма вважається літературним твором і, таким чином, має право на захист авторським правом. Захист авторських прав поширюється на весь вираз, захищений авторським правом, втілений у комп'ютерній програмі, але захист авторських прав не доступний для ідей, алгоритмів, систем, методів, концепцій або макетів.

У країнах, які є членами Європейського Союзу, комп'ютерні програми захищені авторським правом. На рівні ЄС діє Директива про правовий захист комп'ютерних програм. У цій Директиві у статті 1 зазначено, що

комп'ютерні програми захищаються авторським правом як літературні твори в розумінні Бернської конвенції про охорону літературно-мистецьких творів [2].

Усі країни ЄС узгоджують законодавство відповідно до цієї директиви.

Складність захисту комп'ютерних програм полягає в складній природі цього об'єкта правової охорони. Хоча комп'ютерну програму можна вважати цілісним об'єктом, слід зазначити, що велика кількість елементів є складовими цього об'єкта. Питання правового захисту програмного забезпечення активно обговорюється не лише на рівні окремих країн, а й на міжнародній арені.

Висновки. Впровадження нових технологій та їх впровадження у всі сфери суспільного життя сприяло важливості створення правової бази захисту комп'ютерних програм. З появою персональних комп'ютерів не тільки люди захворіли на програмне забезпечення, а й урядові установи.

Сьогодні велика кількість вчених обговорює проблеми захисту інтелектуальної власності для комп'ютерних програм та шукають шляхи їх вирішення. Виходячи з дослідження, такий об'єкт правового захисту, як комп'ютерна програма, потребує особливої уваги з боку представників різних сфер. Адже, варто зазначити, що ні захист комп'ютерної програми як об'єкта захисту авторським правом за аналогією з літературним твором, ні захист комп'ютерної програми патентом не забезпечують повного та необхідного рівня захисту та впевненості у цілісності та непопущності власника його прав. Цей об'єкт має свої особливості та складність щодо захисту, а тому законодавство має розвиватися у міру розвитку цих технологій.

Література

1. Типи комп'ютерів. URL: https://studopedia.com.ua/1_5898_tipi-kompyuteriv.html
2. Directive 2009/24/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs (Codified version) (Text with EEA relevance). URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2009/24/oj>
3. Закон України «Про авторське право та суміжні права». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2627-14>

4. Особливості цивільно-правової системи захисту комп'ютерних програм в Україні: URL: http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/11490/1/09_p24.pdf

5. Бернська Конвенція: URL: https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_051&print=1

6. Jain, Sankalp, Legal Protection of Computer Software in India (July 3, 2014). URL: <https://ssrn.com/abstract=2462269>. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2462269>

7. Copyright Law Basics For UK Software Developers. URL: <https://www.smashingmagazine.com/2018/03/copyright-law-basics-for-uk-software-developers/>

8. Canada Copyright Modernization Act (S.C. 2012, c. 20, An Act to amend the Copyright Act). URL: <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=12812>

9. Copyright protection in Pakistan. URL: <http://www.pakistanlaw.com/copysoft.htm>

References

1. Tipi komp'yuteriv. URL: https://studopedia.com.ua/1_5898_tipi-kompyuteriv.html

2. Directive 2009/24/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs (Codified

version) (Text with EEA relevance). URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2009/24/oj>

3. Zakon Ukrayini «Pro avtorske pravo ta sumizhni prava». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2627-14>

4. Osoblivosti civilno-pravovoyi sistemi zahistu komp'yuternih program v Ukrayini: URL: http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/11490/1/09_p24.pdf

5. Bernska Konvenciya: URL: https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_051&print=1

6. Jain, Sankalp, Legal Protection of Computer Software in India (July 3, 2014). URL: <https://ssrn.com/abstract=2462269>

7. Copyright Law Basics For UK Software Developers. URL: <https://www.smashingmagazine.com/2018/03/copyright-law-basics-for-uk-software-developers/>

8. Canada Copyright Modernization Act (S.C. 2012, c. 20, An Act to amend the Copyright Act). URL: <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=12812>

9. Copyright protection in Pakistan. URL: <http://www.pakistanlaw.com/copysoft.htm>

A. Hrabovska, Ya. Semenyuk

**DEFINING OF COMPUTER PROGRAMS AS AN OBJECT
OF INTELLECTUAL PROPERTY LAW AND THE LEGAL BASIS
OF PROTECTION**

National Aviation University
Kosmonavta Komarova Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
E-mails: gannagrabovska74@gmail.com, yarynasemenyuk@gmail.com

Objective: to define the term «computer program», to explore the structure and elements of computer programs as objects of intellectual property rights and their legal protection. **Research methods:** logical, formal-dogmatic, comparative-legal, etc. **Results:** definition of the term «computer program», investigation of the structure and elements of computer programs as objects of intellectual property rights and their legal protection on the basis of these research methods. **Discussion:** many scientists are currently discussing intellectual property issues for computer programs and looking for ways to solve them. Such an object of legal protection, as a computer program, needs special attention, since neither the protection of a computer program as an object of copyright by analogy with a literary work, nor the protection of a computer program by a patent, provide the full and necessary level protection and confidence in the integrity and inviolability of the owner of his rights. This facility has its own peculiarities and complexity to protect, and therefore legislation must evolve as these technologies evolve.

Due to the rapid development of the latest technologies, the legal protection of computer programs and software is especially relevant today. The current legislation does not fully take into account all the features of such an object of protection as computer programs, which leads to infringement of the rights of the owners and users of this object of intellectual property rights.

The complexity of protecting computer programs lies in the complex nature of this object of legal protection. Although a computer program can be considered as an integral object, it should be noted that a large number of elements are components of this object. The issue of legal protection of software is actively discussed not only at the national level but also in the international arena.

Keywords: computer program concept; intellectual property rights; Copyright; mainframe; the Berne Convention; EU Directive.